

УДК 378.1

О. А. БАРТКІВ (аспірант)
ДВНЗ «ДДПУ» Горлівський інститут іноземних мов

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО ІДЕАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуті проблеми гуманізації професійної підготовки майбутніх педагогів. Автор доводить важливість професійного розвитку майбутніх педагогів, формування гуманістичного ідеалу майбутнього вчителя. У роботі визначено основні аспекти підготовки майбутніх вчителів до гуманізації педагогічного процесу, а саме: безумовне прийняття майбутнім вчителем гуманістичних цінностей, здатність проникнути у складний духовний світ дитини. Запропоновано ефективне вирішення проблеми особистісного розвитку майбутнього вчителя, шляхи визначення норм, принципів і цінностей, які становитимуть основу ідеального образу в гуманістичному вихованні.

Ключові слова: професійна підготовка, педагогічна освіта, гуманістичний ідеал, вчитель, гуманізм, гуманістичні цінності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими наковими чи практичними завданнями. На початку XXI століття в Україні відбувається багатогранний процес модернізації освіти. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти (2002 р.), Державною програмою «Вчитель», затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 28.03.2002 року № 379. Концептуальними засадами розвитку педагогічної освіти України, її інтеграції в європейський освітній простір, затвердженими Міністерством освіти і науки України 31.12.2004 року № 988, в Україні визначено пріоритети розвитку освіти з урахуванням сучасних змін у суспільному розвитку, новизною особистісних та соціальних вимог до системи професійної педагогічної освіти. Відповідно до нормативно-правової бази, зміст педагогічної освіти з провідних спеціальностей передбачає фундаментальну, психолого-педагогічну, методичну, інформаційно-технологічну, практичну й соціально-гуманітарну підготовку педагогічних та науково-педагогічних працівників. Ефективним вирішенням проблеми особистісного розвитку майбутнього вчителя стає формування ідеалу гуманістичних цінностей. Формування ідеалу гуманістичних цінностей вимагає врахування всього комплексу педагогічних умов фахової підготовки майбутніх вчителів. У контексті нашого дослідження педагогічні умови є логічною сукупністю заходів, які мають забезпечити досягнення мети формування гуманістичних цінностей та сприяти вихованню особистості майбутнього вчителя – гуманіста й професіонала. Вони свідомо створюються в навчальному процесі й забезпечують ефективність вирішення професійно-педагогічних завдань. Педагогічна діяльність тісно пов'язана з життям суспільства, виступає однією з домінуючих сил у процесі його розвитку. На даному етапі педагогічна діяльність розглядається як «сервісна» система, що надає освітні послуги громадянам, і тому повинна орієнтуватися на результат, турбуватися про якість цих послуг, стимулювати результативність, забезпечувати мотивацію всебічного розвитку особистості, адаптуватися до глобальних викликів сучасності, характеризуватися активністю на міжнародній та європейській арені, брати участь у спільних глобальних та регіональних проектах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Аналіз літературних джерел з проблеми дослідження показує, що тема гуманізації педагогічної освіти вивчається дослідниками дуже активно. Даному питанню присвячені праці таких учених як В.Білоусова, В.Болгаріна, Н.Гуслякова, В.Доній, І.Зязюн, І.Ісаєв, А.Капська, О.Кузнецова, В.Сластьонін, Ю.Терещенко

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Актуальність дослідження зумовлена сучасними змінами парадигм суспільного розвитку, новизною особистісних та соціальних вимог до системи професійної освіти педагога та його особистості. Значення особистісного потенціалу сучасного вчителя в суспільстві визначається гуманізацією сучасного світу. Такий підхід обґрунтовує поглиблене вивчення значення формування особистості педагога в контексті гуманізації суспільства.

Формулювання цілей статті. Мета цієї статті – довести важливість формування гуманістичного ідеалу майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих

наукових результатів. Модернізація освіти – досить тривалий процес глибоких змін в усіх сферах освітньої діяльності, метою якого є якісне поліпшення результатів навчання і виховання, становлення гуманної високоморальної освіченої людини, здатної жити і працювати з максимальною користю для себе і для суспільства. Важливість суспільної ролі сучасного вчителя пояснюється тим, що галузь освіти сьогодні є єдиним соціальним інститутом, через який проходить кожна людина, набуваючи рис особистості, фахівця і громадянина. Кожне суспільство моделює той ідеал педагога, діями і вчинками якого, по суті, формується громадянське суспільство. Професійна підготовка майбутнього вчителя є не лише засвоєнням професійних знань, але й перетворенням мотиваційної сфери майбутнього вчителя та впровадження спеціальних технологій формування ціннісних орієнтацій педагога, спрямованих на творчу, фахову самореалізацію. На думку, О.Кузнецової соціальні зміни, що відбуваються останнім часом, викликають суттєві зрушення у структурі ціннісних орієнтацій молоді, особливо в тій інтелектуальній частині студентства, що є найбільш схильною до сприйняття соціальних змін [6, с.24-26].

Дослідження ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів під час підготовки до професійної діяльності містить у собі вивчення самих цінностей педагогічної професії, які складають її ідеальний образ у свідомості студента. Найголовніше завдання полягає у визначенні ідеалів, норм, принципів і цінностей, які становитимуть основу такого ідеального образу в гуманістичному вихованні. Гуманістичний ідеал базується на загальнолюдських цінностях і включає в себе якості, які відповідають духовності та звичаям певного народу. Конкретний зміст гуманістичного виховного ідеалу залежить від державного устрою, світогляду, релігії і моралі, рівня розвитку культури, національних особливостей народу [1, с.73-75]. Деякі дослідники розуміють під гуманістичним ідеалом змодельований в індивідуальній свідомості образ свого кращого “я”, який служить мотивом перетворювальної діяльності суб’єкта, що ґрунтується на принципах ціннісного ставлення до себе, до інших, до Батьківщини, до природи, а також на знанні своїх прав і свобод, умінні їх захистити [4, с.24-26]. Основними моральними цінностями, що входять до структури гуманістичного ідеалу, О.Кузнецова вважає доброту, справедливість, відповідальність, працелюбність. Проявами гуманістичного ідеалу виступають знання про природу самого ідеалу, які включають розуміння сутності його гуманістичної взаємодії зі світом, активну гуманістичну перетворювальну діяльність, спрямовану на себе і світ, що оточує. Усе це зумовлює самопізнання, самооцінювання, цілепокладання; стійкі гуманістичні почуття і переживання. Цікавим є підхід до духовного та культурного становлення особистості майбутнього вчителя як процесу засвоєння педагогічних знань, суспільних цінностей, соціальних норм і правил, відносин з іншими людьми, усього, що дозволяє орієнтуватися у світі і сприяє самореалізації [6, с.24-26].

Проте існує думка, що останнім часом педагоги приділяють увагу лише навчанню, забуваючи про важливість виховання, а сучасні батьки намагаються гарантувати своїм дітям лише матеріальне забезпечення, і їх зовсім не турбує внутрішній світ, душа, людські якості своїх дітей [7, с.26-28].

Вітчизняні вчені В.Білоусова, Н.Гусякова, В.Доній, В.Болгаріна, Ю.Терещенко констатують домінування матеріальних цінностей над духовними, потяг до розвитку прагматичних якостей, а не духовних, гуманістичних. Одночасно визначені негативні умови, що перешкоджають формуванню гуманних якостей особистості, а саме: занижена самооцінка; відсутність у житті колективу видів діяльності, в яких гідність і значимість виявлялися б достатньою мірою; несформованість ціннісних навичок та вмінь; відсутність доброзичливості в атмосфері колективу; епізодичність оцінної діяльності вчителів, що ускладнює формування позитивного образу «я»; наявність таких негативних рис, невпевненість у собі, низький рівень моральної свідомості, нерозвиненість здатності до емпатії [3, с.87-93].

Професійний розвиток неможливо уявити без особистісного розвитку, тому потрібна особлива ціннісно-сміслова, морально-орієнтована етична домінанта у системі педагогічної освіти. Професіоналізація особистості майбутнього вчителя веде до формування особистісних якостей та рис, що полегшують професійну діяльність та сприяють виробленню оптимальних засобів та прийомів її здійснення. На відміну від вчителя, що лише механічно передає знання, вчитель-професіонал відстоює цінність своєї професії, послідовно освоює морально-етичні знання [8].

Формування гуманістичних цінностей у майбутніх вчителів – це складний процес гармонійного поєднання професійних знань з найкращими особистісними якостями. Головним критерієм і наслідком такого гармонійного поєднання має бути бажання бути корисним і постійне духовне самовдосконалення. У зв’язку з цим, потрібно відзначити координуючу роль учителя в гуманістично-орієнтованому процесі та необхідність високої педагогічної майстерності для виховання миролюбності, безконфліктності, взаєморозуміння. Тільки вчитель, який опанував

гуманістичні педагогічні цінності зможе гідно виховувати наступне покоління, формувати у вихованців гуманістичний світогляд, гуманне світосприймання, поважне ставлення до людей. Від професійної майстерності педагога залежить успішність реалізації формування гуманістичних цінностей майбутніх вчителів. Саме від моральних якостей педагога у значній мірі залежить моральний потенціал суспільства, зменшення в ньому жорстокості та соціального насилля. Професійна діяльність педагогічних кадрів розглядається як неперервний процес розв'язання навчально-виховних завдань, який скеровано на розвиток особистості. Ефективність педагогічної діяльності значною мірою визначається сформованістю гуманістичних ціннісних орієнтацій педагога, особистісних цінностей. Підґрунтям для формування гуманістичних цінностей майбутніх вчителів є морально-практична діяльність, яка здійснюється заради інших людей. У такій діяльності людина усвідомлюється як головна цінність, до якої ставляться з повагою та турботою. Гуманні взаємини розглядаються як суб'єктивно значущі, а це в свою чергу сприяє формуванню гуманістичних якостей особистості майбутнього спеціаліста. Якісні зміни ціннісних орієнтацій майбутніх учителів будуть відбуватися значно інтенсивніше, якщо формувати їх цілеспрямовано в процесі підготовки до професійної діяльності з дотриманням єдності структурних компонентів (потреби, інтереси, мотиви, цілі, вибір, об'єктивні цінності). Така цілеспрямованість професійної підготовки вчителів полягає, в першу чергу, у спрямованості на інших людей і лише потім на себе, а далі на навчальний предмет. Гуманістична спрямованість в структурі особистості вчителя повинна домінувати над предметною. Доцільно зауважити, що підґрунтям педагогічної діяльності стають саме професійні знання вчителя. Однак професійні знання мають бути обов'язково пов'язані з певним набором особистісних якостей вчителя: людяністю, терпимістю, доброзичливістю, комунікативністю, натхненням, чуйністю, коректністю, тактовністю, самокритичністю, постійним прагненням до самовдосконалення і бажанням бути корисним [2].

Стан підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи на початку XXI століття означає актуальність орієнтації вітчизняної педагогічної освіти на європейську модель. Лише в умовах незалежної України відкрився шлях до розвитку світових процесів, інтеграції досліджень та впровадження в українську педагогіку нових наукових ідей. В основу формування педагогічних дисциплін покладено пріоритет моралі в усіх сферах життя людини, орієнтацію на національні цінності та особливості. Усі навчальні предмети, які репрезентують людину і сприяють формуванню у її свідомості людяності та порядності, допомагають орієнтуватися на моральні цінності, гуманізувати свідомість майбутнього вчителя. Гуманітаризація інформації як нарощування питомої ваги предметів гуманітарного та естетичного циклів є важливою передумовою гуманізації свідомості педагога. [5, с.27–32]

Висновки. Таким чином, підхід до професійної підготовки педагога, заснований на загальнолюдських, гуманістичних та педагогічних цінностях, має сприяти формуванню такої системи цінностей, яка б відповідала актуальному завданню сучасної освіти – вихованню активних, відповідальних, ініціативних, творчих фахівців, здатних до професійного росту та саморозвитку.

Список використаної літератури

1. Андрійчук О.Я. Деякі аспекти гуманістичного виховання студентів медичного училища / О.Я. Андрійчук // Педагогічний пошук. – 2002. – № 4. – С. 73-75.]
2. Анисимов С.Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С.Ф.Анисимов. – М.: Мысль, 1988. – 253 с.
3. Власенко О.М. Проблема формування моральних цінностей майбутніх учителів / О.М. Власенко // Освіта Донбасу. – 2004. – № 3-4. – С. 87-93.
4. Дорошенко К. Гуманістичний ідеал старшокласників: дослідження проблеми / К. Дорошенко // Рідна школа. – 2002. – № 2. – С. 24-26.
5. Зязюн І.А. Культура і культурна політика / І.А. Зязюн // Рідна школа. – 1994. - № 12. – С. 27-32.
6. Кузнецова О. Дослідження ціннісних орієнтацій студентів педагогічних вищих навчальних закладів / О.Кузнецова // Початкова школа. – 2003. – № 9. – С. 24-26.
7. Лавроненко О. Формування гуманістичних цінностей – важливий аспект виховання молодших школярів / О.Лавроненко // Рідна школа. – 2004. – № 7-8. – С. 26-28.
8. Митина Л.М. Психология труда и профессионального развития учителя: учебн. пособ. [для студ. высш. учеб. завед.] / Л.М.Митина. – М. : Академия, 2004. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2013.

О. А. Барткив. Формирование гуманистического идеала будущего учителя в процессе профессиональной подготовки.

В статье рассмотрены проблемы гуманизации профессиональной подготовки будущих педагогов. Автор доказывает важность профессионального развития будущих педагогов, формирование гуманистического идеала будущего учителя. В работе определены основные аспекты подготовки будущих учителей к гуманизации педагогического процесса, а именно безусловное принятие будущим учителем гуманистических ценностей, способность проникнуть в сложный духовный мир ребенка. Предложено эффективное решение проблемы личностного развития будущего учителя, пути определения норм, принципов и ценностей, которые составят основу идеального образа в гуманистическом воспитании.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, педагогическое образование, гуманистический идеал, учитель, гуманизм, гуманистические ценности.

O. Bartkiv. Formation of the Humanistic Ideal of the Future Teachers in the Course of Vocational Training.

In the article the problems of humanization of future pedagogues' vocational training were handled. The author proves the necessity of their professional progress and formation of a future teacher humanistic model.

Taking into account mentioned pedagogical conditions affords grounds for formation of a future teacher humanistic model. Key aspects of training future teachers to humanize the pedagogical process, unconditional acceptance of future teachers of humanistic values, the ability to penetrate the complex inner world of the child. Effective solution for personal development of future teachers, determination of norms, principles and values that will sustain the ideal image in humanistic education have been suggested. The specific content of the humanistic educational ideal depends on the government, philosophy, religion and morality, the level of culture and national characteristics of the nation. Approach to teacher training based on universal, humanistic and pedagogical values should promote such a system that would meet the urgent task of modern education – education of active, responsible, enterprising and creative professionals capable to professional growth and self-development.

Key words: vocational training, pedagogic education, humanistic model, teacher, humanism, humanistic values.